

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 31.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted date	: 08.12.2022
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2022

Atıf / Citation

Yavuz Acar, E. (2022). Kazak Atasözlerinde Karşıtlıklar. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKİAD)*. 6. Cilt, 2. Sayı, 413-427.

KAZAK ATASÖZLERİNDE KARŞITLIKLAR

Oppositions in the Kazakh proverbs

ESRA YAVUZ ACAR¹

Öz

Makalenin özünü evrenin temel yasalarından biri olan karşıtlıklar oluşturmaktadır. Karşıtlıklar geçmişten beri felsefe, dilbilim, psikoloji gibi birçok bilim dalına araştırma konusu olmuştur. Geçmişten günümüze devam eden bu karşıtlıklar Kazak atasözlerinde de yerini almıştır.

Karşıtlıklar birbirleriyle belirgin farklılık göstermelerine rağmen bir anlam parçasını paylaşmaktadır. Dilbilimde, karşıtlık kavramı eş dizimsel, anlam bilimsel, söz dizimsel vb. yönlerden ele alınmıştır. Çalışmada Kazak atasözlerindeki karşıtlıklar, anlam bilimsel yönden incelenmeye çalışıldı.

Araştırmacılar tarafından karşıtlıklar, dilbilimde çeşitli gruplara ayrılmıştır. Çalışma sırasında John Lyons'un gruplandırması esas alınarak derecelendirilebilen, bütünleyici, ilişkisel ve yönsel karşıtlık şeklinde dört gruba ayırarak Kazak atasözlerinde karşıtlıklar konusu incelenmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkçesi, Dilbilim, Karşıtlık, Anlam Bilimi, Atasözü.

Abstract

The article's essence consists of opposition, one of the universe's fundamental laws. Oppositions have been the subject of research in many disciplines such as philosophy, linguistics, and psychology in the past. These contrasts have continued from the past to the present, and have also taken their place in Kazakh proverbs.

Although the opposites differ markedly from each other, they share a piece of meaning. In linguistics, the concept of opposition has been discussed in terms of collocational, semantic

¹Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Erzurum /TÜRKİYE. El-mek: esra.yavuz@atauni.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5798-5232>

and syntactic, etc. aspects. In this study, the contrasts in Kazakh proverbs were examined in terms of semantics.

Oppositions have been divided into various groups by researchers in the linguistics. During this study, the subject of oppositions, which can be graded based on John Lyons's grouping and divided into four groups as integrative, relational and directional opposition, was examined in Kazakh proverbs.

Keywords: Kazakh Turkic, Linguistics, Opposition, Semantics, Proverb.

1. Giriş

İnsanoğlunun tecrübeleri, bilgeliği ve benzetme gücünden kaynaklanan atasözleri, bir toplumun milli duyguları, manevi değerleri ve hayata bakış açısını ortaya koyan hikmetli sözlerdir.

Her toplumun bir karakteri vardır. Atasözleri bir toplumun düşünce ve duygu dünyasında yer alan değerleri ve o toplumun yaşadığı coğrafyayı, içerisinde bulunduğu sosyal, siyasi, ekonomik durumu, kısaca geleneksel dünya görüşünü, karakterini yansıtan sözlü kültür ürünlerinden biridir (Yılmaz, 2020: 251).

Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk topluluklarına ait atasözleri, taşıdıkları mesajlar bir yana, Türk milletinin temel zihin yapısını gösteren birlik ve bütünlüğü ifade etmeleri bakımından da ayrı bir öneme sahiptir (Başarkanoğlu, 2014: 26). Türkçedeki atasözünü kavramının tarihçesine baktığımızda bu kavramın karşılığı olarak Dîvânu Lugâti't-Türk'te Arapça *mesel* ve Türkçe *sav* (Kâşgarlı Mahmûd, 2005: 477), daha sonraki dönemlerde ise *darb-ı mesel*, *atalar sözü*, *atasözü* terimlerinin kullanıldığını görmekteyiz (Karataş, 2007: 56). Çalışmada esas alınan Kazak Türkçesinde ise atasözünün karşılığı olarak *maqal*, *mätel*, *maqal-mätel* ve *naqıl söz* terimleri kullanılmaktadır (Fazıljanova, 2011: 18, 19, 141, 465).

Bir toplumun geçmişten geleceğe uzanan, belki de en belirgin kültür köprüsü olan atasözleri, halk yaşantısının dilde ifade bulmuş şeklidir (Yılmaz, 2015: 1). Bu açıdan bakıldığında bir toplumun felsefi görüşü, tarihi, dili ve kültürüyle yoğrulmuş atasözlerinin içerisinde, evrenin temel yasası olan karşıtlıkların yer alması da şaşırtıcı değildir. Atasözlerinde doğru ve yanlış, iyi ve kötü, kadın ve erkek, zengin ve fakir, güzel ve çirkin gibi karşıt kavramlar birbirleriyle karşılaştırılarak verilmiş ve böylelikle de kültürel değerlerin aktarımı yapılmaya çalışılmıştır.

Kazak atasözlerini ilk olarak Vasili Radlov, Aleksandr Vasilyev, Platon Melioranskiy, Avbekir Divayev, Şokan Velihanov, Ötebay Turmanjonov, Sersen Amanjolov gibi bilim insanları derlemeye ve araştırmaya başlamış (Sadırbayulı, 2012: 3) ve geçmişten bugüne Kazak atasözleri üzerine Kazakistan'da² ve Türkiye'de³ birçok çalışma yapılmıştır. Bu inceleme

² Bk. İsqaqov, M. (1914). *Qazaq Maqal-Mätelderi*. Kazan; Divayev, Ä. (1927). *Qazaq Maqaldarı*. Taşkent; Turmanjanov, Ö. (1935). *Qazaqtıñ Maqaldarı men Mätelderi*. Almatı: Qazaqtıñ Memleketтік Kөрkem Ädebiyet Baspası; Aqmuqanova B. (1950). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı; Aqozin, A. (1990). *Qazaq Maqal-Mätelderi*. Almatı: Qazaqstan Baspası; Axmetov, Z., Berdibayev, R. (1996). *Maqal-Mätelder*. Almatı: Gılım Baspası; Nurgaziyn, A. (1996). *Maqal-Mätel: Mänigi Mura*. Şimkent; Ondasınov, N. (1998). *Şığıs Xalıqtarınıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Qazaqstan Baspası; Piralıyev, S., Severjan Ş. (2004). *Qazaq Maqal-Mätelderi*. Türkistan: Turan Baspası; Smaylova, A. T. (2002). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Köşpendiler Baspası; Nisanalın A. (2004). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: QAZAqparat Baspası; Ospan M. (2004). *Mirdiñ Oğı: Qazaqtıñ Tañdamalı Maqal-Mätelderi*. Almatı: Mektep Baspası; Rsayev, T. (2007). *Söz Mäyegi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Almatı: Qazaq entsiklopediyası; Keneşulı, D. (2008). *Şiñjan Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Atamura Baspası; Alıpısbayeva, Q., Älibekov, T., Qosan, S. (2010). *Tarihiy Jıldar: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Astana: Foliant Baspası; Sattarov, Q. (2011). *Ortaliq Aziya Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Tañbalı Baspası. Äkimova, T., Oralbek, A., Orıñgaliy, Q. (2011). *Qazaq Maqal-Mätelderi (Qıtay Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi)*. Astana: Foliant Baspası; Şäripıxanulı, M. (2011). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Astana: "Master Po" JŞS Baspası; Sadırbayulı, S. (2012). *Qazaq Xalıqmıñ*

sirasında genel olarak Kazak kültürel mirasının bütün örneklerinin yer aldığı ve Kazakistan'da yapılmış en kapsamlı çalışma olan yüz ciltlik “Babalar Sözi”⁴ adlı eser esas alınmıştır. Bu eserin beş cildi “Qazaq maqal-mätelderi” için ayrılmıştır. Bu eser Kazakistan haricinde Çin'deki Kazaklar arasında kullanılan atasözlerini de kapsamaktadır. Bu eserde tespit edilemeyen birkaç karşıtlık kavramı için ise diğer çalışmalara başvurulmuştur. Çalışmanın asıl amacı Kazak Türkçesindeki karşıtlıkları ele almaktır, bu inceleme sırasında atasözleri sadece karşıtlık kavramların daha zengin görülmesi yönünden örneklem olarak seçilmiştir.

2. Karşıtlık

Evrenin temelini karşıtlıklar oluşturmaktadır. Bir kavram olarak karşıtlık, yaşamın evrensel bir yasası olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple de karşıtlık kavramı ile ilgili görüşler, antik dönemdeki düalizm yani ikilik felsefesine kadar indirgenebilir.

Felsefe ve hitabette karşıtlıkları kullanma bir gelenek olmasına rağmen antik dönemin önemli felsefecilerinden biri olan Aristoteles, bu geleneğin yaygın olduğu bir zamanda karşıtlıkları sınıflandıran ve sistematik bir şekilde açıklayan ilk düşünür olarak kabul edilmektedir (Paradise, 2011: 33).

Zıtlık veya karşıtlık olarak karşımıza çıkan bu kavram günlük hayatımızın büyük bir parçasını oluşturmaktadır. Hem düşünce hem de dille güçlü bir bağa sahip olan karşıtlıklar, dil ve diğer yöntemler aracılığıyla anlamın kavramsallaştırılması ve söylemdeki tutarlılık için önemlidir. Bu yüzden de karşıtlıklar felsefe, dilbilim, bilişsel bilim, psikoloji gibi birçok bilim alanının araştırma ve çalışma konusu hâline gelmiştir. Örneğin fizikte *proton: elektron*; dini bilimlerde *iyi: kötü, cennet: cehennem, melek: şeytan*; psikolojide *içe dönüklük: dışa dönüklük, duygusallık: mantıksallık*; matematikte *artı: eksi, çarpma: bölme* vb.

3. Dilbilimde Karşıtlıklar

Dilbilimde, önemli alanlardan biri özellikle eş anlamlılık, zıt anlamlılık, alt anlamlılık gibi sözcüksel ilişkileri içeren anlamsal ilişkililerdir. 19. yüzyıldan itibaren dilbiliminde incelenmeye başlanan karşıtlık kavramı; eş dizimsel, anlam bilimsel, söz dizimsel vb. açılardan ele alınabilmektedir (Sazak, 2021: 86). Önermeler, biçimsel anlambilimde doğru veya yanlış oldukları koşullara göre tanımlanmaktadır.

Maqaldarı men Mätelderi; Almatı: Qazaq Universiteti Baspası; Keykin, J.S. (2012). *Qazaq Maqal-Mätelderiñ Altın Kitabı*. Almatı: Aruwna Baspası.

³ Bk. Saadet, P. (1983). “Kazak Folklorunda Atasözleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 22, 235-142; Hakim, M. (1980). “Kazak Atasözleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (9), 237-242; Şahin, H. (1999). “Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Atasözleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (7), 60-68; Mert, O. (2007). “Kazak Türkçesi’nde Hayvan Adlarıyla Kurulan Atasözleri”, *Kazakistan ve Türkiye’nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar Arası Sempozyumu 21-23 Mayıs 2007 Bildiriler* (Sebahattin Şimşir, Bedri Aydoğan Ed.), Almatı, 297-312; Akçalı, B. (2013). “Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Atasözlerindeki İyi, Kötü Kavramlarının Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 403-428; Atmaca, E. (2013). “Kazak Türkçesinde Makal- Meteller ve “Dil” Organ Adıyla Kurulmuş Makallar”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(1), 20-48; Acar, S. (2015). “Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Ataerkillik”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu 20-22 Mamır 2015*, C. 1, Almatı, 324-328; Uçar, İ., Doğruer, N. (2016). “Kazak Türkçesinde Aile Bireyleri ile İlgili Atasözleri Üzerine Bir Çalışma”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), 94-107; Gürsu, U. (2017). *Kazak Atasözleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; Petek, E., Adillov, M. (2017). “Kazak Atasözleri ve Deyimleri ile ilgili Edebiyat Ürünlerinde Ortaklaşan Oğuzca Unsurlar”, *Material II Gumanitarnih “Velikaya Step”*, C. 1, Astana, 672-680; Emeç, G. (2021). “Kazak Türklerinin Atasözlerinde Stereotipler”. *Doğan Kaya Armağanı 70.Yaş Hatırası*. (Serhat Sabri Yılmaz, Hakan Çelikten, Esra Kaan Çelikten Ed.). Sivas: Vilayet Kitabevi, 649-665.

⁴ Daha ayrıntılı bilgi için bk. Qasqabasov, S. A. (Red.) (2010-2011). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 65-66-67-68-69. Astana: Foliant Baspası.

Karşıtlıklar⁵ (opposition), deneyimleri ikili karşıtlıklar açısından sınıflandırmaya yönelik bir eğilim olarak görülmekte ve karşıt anlamlılık kavramı anlam bilim çalışmasının bir parçasını oluşturmaktadır (Crystal, 2008: 28-29). Karşıt kavramların özelliği, birbirleriyle belirgin farklılık göstermelerine rağmen bir anlam parçalarını paylaşmalarıdır.

Dilbilim çalışmalarında çoğu zaman *opposition* terimi, *antonymy* terimi ile eş anlamlı olarak değerlendirilmişse de *opposition* terimi dilbilim açısından daha kapsayıcı bir anlama sahiptir.

Charles Kay Ogden ve Ivor Armstrong Richards⁶, John Lyons⁷, Frank Robert Palmer⁸, Adrienne Lehrer ve Keith Lehrer⁹, David Alan Cruse¹⁰ gibi birçok dilbilimci eserlerinde karşıtlık konusunu ele almış ve karşıtlığı farklı şekillerde sınıflandırmışlardır. Bunlar arasında Charles Kay Ogden ve Ivor Armstrong Richards'ın 1923 yılında yayımladığı *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism* adlı eseri bunların ilki olması sebebiyle büyük önem arz etmektedir (Ogden and Richards, 1923: 1-544).

John Lyons'un çalışmaları ise özellikle *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato* (1963) adlı kitabında karşıtlık kavramı için *antonymy* teriminin yerine daha geniş bir anlama sahip olan *opposition* teriminin kullanılması, *Semantics: I* kitabında karşıtlıklar için yaptığı anlam bilimsel sınıflandırmanın, kendinden sonra yapılan birçok sınıflandırmaya örnek teşkil etmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada Lyons, karşıtlık (*opposition*) kavramını üç grupta ele almaktadır:

1. Derecelendirilebilen karşıtlık (*antonymy*)
2. Bütünleyici karşıtlık (*complementarity*)
3. Evrişik karşıtlık (*converseness*) (1977: 271-279).

Ancak Lyons yaptığı bu sınıflandırmanın ardından dilde anlamsal olarak dördüncü bir alt tür olduğundan ve bu türe yönsel karşıtlık (*directional opposition*) adını verdiğiinden bahseder (1977: 281).

D. A. Cruse *Lexical Semantics* adlı eserinde karşıtlıkları (*opposition*) şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Bütünleyici ve derecelendirilebilen karşıtlıklar (*Complementaries and antonyms*)
2. Yönsel karşıtlıklar (*Directional oppositions*)
3. Genel sorular (*General questions*) (1986: 197-264)

Bir dildeki sözcük sisteminin doğasını tanımak için sözcük sisteminin ve onun alt birimlerinin (söz varlığı, anlam, kavram, eş anlam, zıt anlam, eş ses gibi) doğasını bir bütün olarak tanımak gerekir. Bu açıdan bakıldığında bir dildeki karşıt anlamlı kelimelerin öğrenilmesi dilin tanınması ve öğrenilmesi için önemli faktörlerden biridir.

Çalışmada Kazak Türkçesinin daha iyi anlaşılması ve öğrenilmesine yardımcı olması gibi faktörler göz önünde bulundurularak Kazak Türkçesindeki atasözlerinde karşıtlıklar (qarsılastar) üzerine anlam bilimsel bir inceleme yapıldı ve sınıflandırma yapılırken John Lyons'un sınıflandırması esas alındı.

⁵ Karşıtlık (*opposition*), *bir dilsel birimle, belli bir bağlamda onun yerini alabilecek birim ya da birimler arasındaki bağıntıyı ifade etmektedir*. Bkz. (Vardar 1980: 101).

⁶ Detaylı bilgi için bk. Ogden & Richards (1923).

⁷ Detaylı bilgi için bk. Lyons (1963).

⁸ Detaylı bilgi için bk. Palmer (1976).

⁹ Detaylı bilgi için bk. Lehrer & Lehrer (1982).

¹⁰ Detaylı bilgi için bk. Cruse (1986).

3.1. Derecelendirilebilen karşıtlık (Antonymy / Gradable opposition)

Derecelendirilebilen karşıtlıkları Lyons, *Semantics: I* adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir:

“Örneğin, ‘X, Y kadar sıcak mı?’ diye sorabiliriz. X’in Y kadar sıcak olduğunu veya X’in Y’den daha sıcak olduğunu söyleyebilmemiz, ‘sıcak’ kelimesinin derecelendirilir olmasına bağlıdır. Diğer yandan ‘kadın’ (‘kadınsı’ farklı) gibi bir sözcük birimi, tek boyutludur: normalde X’in Y kadar dişi olduğunu veya X’in Y’den daha kadın olduğunu söyleyemeyiz (X, Y kadar kadınsı olmamasına rağmen tamamen kabul edilebilir bir ifadedir). Bu sözcük birimlerinin her biri, kelime dağarcığında, genellikle zıttı olarak tanımlanacak şeyle eşleştirilmiştir: sırasıyla ‘soğuk’ ve ‘erkek’. Şimdi, ‘sıcak’ ve ‘soğuk’ sözcük birimlerinin derecelendirilebilir olduğu, ‘kadın ve ‘erkek’ biçim birimlerinin ise ayrıştırılmaz olduğu gerçeği, iki çift arasında önemli bir mantıksal fark ile bağlantılıdır.” (1977: 271)

Bu açıklamadan hareketle denilebilir ki bu karşıtlıklar içerisinde yer alan biçim birimlerin anlamsal açıdan ortak yönü, iki sözcük arasında belirli bir ölçüt dâhilinde derecelendirilebilir iki zıt noktanın olmasıdır. Böylece derecelendirilebilen karşıtlıklar için:

X, Y’den daha ...dır.

veya

X, Y kadar ...dır.

şeklinde bir önerme ortaya koyulabilir. Bu önerme dâhilinde Kazak atasözlerinde geçen derecelendirilebilen karşıtlıklar şu şekildedir:

aq: qara “ak: kara”

Atalı sözge arsız jawap qayırar, aq pen qararı şındıq ayırar. (BS/1: 69) “Mantıklı söze arsız cevap verir, **ak** ile **karayı** hakikat ayırır.”

aqıldı: aqımaq “zeki: aptal”

Söylegen kisi aqımaq bolsa, tındağan kisi aqıldı bolsın. (BS/1: 234) “Konuşan kişi **aptal** ise dinleyen kişi **akıllı** olsun.”

alasa: biyik “alçak: yüksek”

Betegeden biyik, Juwsannan alasa. (BS/1: 152) “Sorguç otundan **yüksek**, yavşan otundan **alçak**.”

arzan: qımbat “ucuz: pahalı”

Bilim – arzan, bilüw – qımbat. (BS/1: 196) “Bilim **ucuz**, bilmek **pahalı**.”

aşçı: tütüti “acı: tatlı”

Aşçı eñbekten tütüti nan. (BS/3: 89) “**Acı** çalışmadan **tatlı** ekmek.”

ataqtı: ataqsız “meşhur: tanınmamış”

Ataqsız urı biye baylap, ataqtı urı aştan ölipti. (BS/3: 67) “**Tanınmamış** hırsız kısırak besledi, **meşhur** hırsız açlıktan öldü.”

awır: jeñil “ağır: hafif”

Jeñil barıp, awır qayt, aman barıp, saw qayt. (BS/1: 179) “**Hafif** gidip **ağır** geri dön, esen gidip sağ geri dön.”

az: köp “az: çok”

Azdıñ azanşısı bolğança, köptiñ qazanşısı bol. (BS/1: 24) “**Azın** ezancısı olacağına, **çoğun** kazancısı ol.”

üde mi: köriksiz “güzel: çirkin”

Köriksiz kelinge **üde mi** kiyim jaraspaydı. (BS/2: 205) “**Çirkin** geline **güzel** kıyafet yakışmaz.”

baqıttı: baqıtsız “mutlu: mutsuz”

Özi jep, özgeni de toyındırğan **baqıttı** boladı, baylıq jıyıp ap, jey almay ketken **baqıtsız** boladı. (BS/2: 272) “Kendi yiyip başkasını da doyuran **mutlu** olur, zenginlik yığıp yiyemeyen **mutsuz** olur.”

batır: qorqaq “cesur: korkak”

Batır jarqırıp jüredi, **qorqaq** qalturap jüredi. (BS/1: 358) “**Cesur** neşelenerek yürür. **Korkak** titreyerek yürür.”

bay: kedey “zengin: fakir”

Ölgennen soñ **bay** men **kedey** arası, teñeledi jer qoynında, qaraşı! (BS/2: 275) “Öldükten sonra **zengin** ile **fakir** arası, denk olur toprağın koynunda, baksana!”

eski: jaña “eski: yeni”

Eski bay ayañşaq keler, **jaña** bay maqtanşaq keler. (BS/2: 138) “**Eski** zengin utanarak gelir, **yeni** zengin övünerek gelir.”

ıstıq: suwıq “sıcak: soğuk”

Jürektiñ jolı **ıstıq**, bilektiñ jolı **suwıq**. (BS/1: 155) “Yüreğın yolu **sıcak**, bileğın yolu **soğuk**.”

jaqsı: jaman “iyi: kötü”

Jaqsı adam qartaysa, qazına, **jaman** adam qartaysa, qazımır. (BS/1: 75) “**İyi** insan yaşlansa hazine, **kötü** insan yaşlansa geveze.”

jarıq: qarañğı “aydınlık: karanlık”

Qarañgıda qırıq kün qaltırağança, **jarıqta** bir kün jaltıra. (BS/1: 181) “**Karanlıkta** kırk gün kalacağına, **aydınlıkta** bir gün parla.”

jas: kâri “genç: yaşlı”

Aytpasa, **kâri** kinâli, tıñdaması, **jas** kinâli. (BS/1: 64) “Söylemese **yaşlı** suçlu, dinlemese **genç** suçlu.”

jiñişke: juwan “ince: kalın”

Juwan jiñişkergeñşe, **jiñişke** üziler. (BS/1: 223) “**Kalın** incelineye kadar **ince** kopar.”

keñ: tar “geniş: dar”

Tar jerde tabısқан, **keñ** jerde körişedi. (BS/1: 337) “**Dar** yerde kavuşan, **geniş** yerde görüşür.”

oñay: qıyın “kolay: zor”

Büldirüw **oñay**, tüzew **qıyın**. (BS/1: 216) “Tahrip etmek **kolay**, tamir etmek **zor**.”

semiz: arıq “şişman: zayıf”

İyesi **semiz**, atı **arıq** tüz jutınan saqtasın. (BS/1: 285) “Sahibi **şişman**, atı **zayıf** bozkır kıtlığından korusun.”

taza: kir “temiz: kir”

*Jerden küşti bolar ma awırlıqtı kötergen. Suwdan **taza** bolar ma barlıq **kirdi** ketirgen.* (BS/5: 188) “Yerden güçlü olur mu ağırlığı kaldıran? Sudan **temiz** olur mu bütün **kiri** getiren?”

uzın: kısa “**uzun: kısa**”

*Boyınıñ **uzının** qayteyin, aqılı **qısqa** bolsa.* (BS/1: 194) “Boyu **uzun** olanı ne yapacaksın, akli **kısa** olsa.”

ülken: kişi “**büyük: küçük**”

*Ülkennen önege, **kişiden** izet.* (BS/1: 240) “**Büyükten** örnek, **küçükten** nezaket.”

3.2. Bütünleyici karşıtlık (Complementarity)

Anlam biliminde, bütünleyici karşıtlıkların ortak yönü iki zıt kavramdan biri olmazsa diğeri olma durumunun söz konusu olmasıdır. Bu anlamda iki karşıt sözlük birbirini bütünlemiş olur. Bu karşıtlığın diğeri bir özelliği ise derecelendirme durumunun söz konusu olmamasıdır (Crystal, 2008: 93).

Böylece bütünleyici karşıtlıklar için:

... ya X ya da Y'dir

şeklinde bir önerme ortaya konulabilir. Bu önerme dâhilinde Kazak atasözlerinde yer alan bütünleyici karşıtlıklar şu şekildedir:

aşıq: jabıq “**açık: kapalı**”

*Kedeydiñ bir esigi **aşıq** bolsa, bir esigi **jabıq**.* (BS/4: 201) “Fakirin bir kapısı **açık** ise bir kapısı **kapalı**.”

aşuw: jabuw “**açmak: kapatmak**”

*Adasqanniñ mini joq, qaytıp üyirin tapqan soñ. **Aşılğanniñ** şanı joq, özin-özi **jabqan** soñ.* (BS/3: 20-21) “Yoldan sapanın kusuru yok sürüyü geri bulduktan sonra. **Açılanın** ışığı yok, kendi kendine **kapandıktan** sonra.”

ädil: zalım “**adil: zalim**”

*Ädil biy xalqı üşin, **zalım** biy qulqını üşin.* (BS/1: 27) “**Adil** bey halkı için, **zalim** bey menfaati için.”

bar: joq “**var: yok**”

*Az qoyda ayran **bar** da, öre **joq**.* (BS/1: 392) “Az koyunda ayran **var** da öre **yok**.”

bar boluw: joq boluw “**var olmak: yok olmak**”

*Ağayın **bar** bolsañ, köre almaydı, **joq** bolsañ, bere almaydı.* (BS/1: 24) “Akraban **var** olsa göremez, **yok** olsa veremez.”

bastaw: tastaw “**başlamak: durmak**”

*Baydı Quday urarında jortuwıl **bastaydı**, jarlını Quday urarında qatının **tastaydı**.* (BS/1: 30) “Zengine Allah çarpacağında yağmalama **başlatır**, fakiri Allah çarpacağında karısını **durdurur** [bırakır].”

bastaw: ayaqtaw “**başlamak: bitirmek**”

*Maxabbat **ayaqtalğan** jerde qarğıs **bastaladı**.* (BS/3: 341) “Sevginin **bittiği** yerde beddua **başlar**.”

ras: jañılıs “**doğru: yanlış**”

*Erkek körse, **ras**, qatın körse, **jañılıs**.* (BS/1: 127) “Erkek görse **doğru**, kadın görse **yanlış**.”

er : *äyel* ~ *qatın* “erkek: kadın”

Erdiñ asılı isinen bilinedi, äyeldiñ asılı tisinen bilinedi. (BS/1: 370) “**Erkeğin** asaleti işinden bilindir, **kadının** asaleti dışından bilindir.”

Jaman erden jağdağım jaqsı, jaman qatınan boydağım jaqsı. (Keykin, 2002: 80) “Kötü **erkekten** durumum iyi, kötü **kadından** bekârlığım iyi.”

erkek: *urğası* “erkek: dişi”

Erkek söylese, jolı aşıladı, urğası söylese, beti aşıladı. (BS/1: 127) “**Erkek** konuşsa yolu açılır, **dişi** konuşsa itibarı bozulur.”

ölik: *tiri* “ölü: sağ”

Bilmegen (nadan) közi bolsa da – soqır, tiri jürse de – ölik. (BS/2: 102) “Bilmeyen (cahil) gözü olsa da kör, **sağ** gezse de **ölü**.”

perişte: *şaytan* “melek: şeytan”

Sırın bilmegen perişteden, sırın bilgen şaytan artıq. (BS/1: 335) “Sırrını bilmeyen **melekten**, sırrını bilen **şeytan** daha iyi.”

şabuwl: *qorğanıs* “saldırı: savunma”

Mergen qorğanısta tireniş, şabuwlıda süyeniş. (Gürsu, 2017: 974) “Keskin nişancı **savunmada** direniş, **saldırıda** dayanaktır.”

tuwğan jer: *şet jer* “sıla: gurbet”

Tuwğan jerdiñ qadirin şette jürseñ bilersiñ. (BS/1: 58) “**Sılanın** kadrini **gurbette** yaşasan bilirsin.”

tuwuw: *ömir sürüw*: *ölüw* “doğmak: yaşamak: ölmek”

Bir kün tuwsañ, bir kün ölersiñ. (BS/2: 109) “Bir gün **doğsan** bir gün **ölürsün**.”

Qorınıp ömir sürgenşe, quw kedey bop ölgen artıq. (BS/2: 238) “Korkarak **yaşayınca** kadar fakir olarak **ölmek** daha iyi.”

ul: *qız* “oğlan: kız”

Uyatı joq ul jaman, qılığı buzıq qız jaman. (BS/2: 338) “Utanması olmayan **oğul** kötü, karakteri bozuk **kız** kötü.”

ustaw: *tastaw* “tutmak: bırakmak”

Omırqanı ustap otırğanşa, qabırtqanı alıp, qağıp tastay ber. (BS/1: 282) “Omurganı **tutup** oturacağına, kaburgayı alıp, çarparak **bırakıver**.”

uyıqtaw: *oyatuw* “uyumak: uyanmak”

Bir söz uyıqtap jatqan mıñ sözdi oyatadı. (Keykin, 2002: 194) “Bir söz **uyuyan** bin sözü **uyandırır**.”

3.3. İlişkisel karşıtlık (Converseness / Relational opposition)

Özellikle karşılıklı sosyal roller, mekânsal ilişkiler vb. bulunan bir ilişkide, çiftin bir üyesinin diğer üyeyi varsaydığı şekilde anlamsal bir karşıtlık bağımlılığı vardır ve bu açıdan ilişkisel karşıtlıklar, bütünlüççülük ve derecelendirilebilen karşıtlıkla çelişir (Lyons, 1977: 153, 242, 279, 280, 281).

Bu açıklamadan hareketle ilişkisel karşıtlıklar için:

X, Y'nin ...dır

ya da

Y, X'in dır

şeklinde bir önerme ortaya koyulabilir. Bu önerme dâhilinde Kazak atasözlerinde yer alan ilişkisel karşıtlıklar aşağıdaki gibidir:

ana: üke “anne: baba”

Qız aqıldı eskermes, ana ülgisin körmese, ul jarılqap as bermes, üke ülgisin körmese. (BS/2: 248) “Kız bilgeliği önemsemez **anne** örneğini görmese, oğul velinimet sayıp aş vermez **baba** örneğini görmese.”

ata-ana: bala “ebeveyn: çocuk”

Ata-anadan ösip urpaq taralğan, jaqsı-jaman bolsa bala solardan. (BS/2: 51) “**Anne babadan** yetişip nesil çoğaltan, iyi veya kötü olsa **çocuk** onlardan.”

baqsı¹¹: awruw “doktor: hasta”

Dawlı bolıp jaqsığa barma, awruw bolıp baqsığa barma. (BS/3: 143) “Kavgalı olup iyiye gitme, **hasta** olup **baksıya** gitme.”

biy: el “bey: halk”

Öz jurtın tanımağan kisi eline biy bola almas. (BS/1: 55) “Kendi yurdunu tanımayan adam **halkına bey** olamaz.”

dos: qas “dost: düşman”

Bilimnen qumbat dostıñ joq, awruwdan ülken qasıñ joq. (BS/1: 196) “Bilimden kıymetli **dostun** yok, hastalıktan büyük **düşmanın** yok.”

erli: zayıptı “karı: koca”

Erli-zayıptı: biri - moyın, biri - bas. (BS/3: 170) “**Karı** ile **koca**: biri boyun, biri baş.”

xan: qızmetker “han: hizmetçi”

Qulı men qızmetkeri joq xan malşımen teñ. (BS/2: 245) “Kulu ve **hizmetçisi** olmayan **han** hayvan yetiştiriciyle denk.”

kelin: küyew “gelin: damat”

Keliniñ jaman bolsa, ulıñnan kör, küyewiñ jaman bolsa qızıñnan kör! (BS/1: 134) “**Gelinin** kötü ise oğlundan bil, **damadın** kötü ise kızından bil!”

qarızğa berüw: qarızğa aluw “ödünç vermek: ödünç almak”

Qarızğa bergeniñ nesi keter, qarız alğanniñ esi keter. (BS/3: 303) “**Ödünç verenin** neyi gider, **ödünç alanın** akli gider.”

qonaq: üy iyesi “misafir: ev sahibi”

Kelgenşe qonaq uyalır, kelgen soñ üy iyesi uyalır. (BS/1: 274) “Gelince **misafir** çekinir, geldikten sonra **ev sahibi** çekinir.”

satıp aluw: satuw “satın almak: satmak”

Altığa [satıp] alıp, beske sat, atıñ şıqsın sawdager. (BS/4: 37) “Altıya **satın alıp** beşe **sat**, adın çıksın satıcıya.”

söylew: tñdaw “konuşmak: dinlemek”

¹¹ Baksılar tedavi etme özelliklerinden dolayı atasözlerinde doktor kelimesi yerine kullanılmıştır.

Dosñmen de söylesseñ, iqtıyyat bol, üy artında kisi bar, tñdap tur ol. (BS/1: 313)
“Dostunla da **konuşsan** ihtiyatlı ol, ev dışında insan var, **dinler** o.”

sultan: xalıq “**sultan: halk**”

İyirimi joq suwlarğa ergen balıq ne tabar? Qayırmı joq sultanğa ergen xalıq ne tabar?
(BS/1: 44) “Girdabı olmayan sulara ulaşan balık ne bulur? Merhameti olmayan **sultana** ulaşan **halk** ne bulur?”

suraq: jawap “**soru: cevap**”

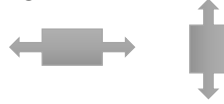
Aşçı suraqtan tuşçı jawap kütpe. (BS/1: 210) “Acı **sorudan** tatlı **cevap** bekleme.”

suraw: jawap berüw “**sormak: cevap vermek**”

Birew oynap söz surasa, sen şındap jawap ber. (BS/1: 175) “Biri şakayla bir şey **sorarsa** sen ciddiyetle **cevap ver.**”

3.4. Yönel karşıtlık (Directional opposition)

Yönel karşıtlık bildiren kelimelerin anlamsal açıdan ortak yönü, belirli bir noktaya göre iki zıt yönden birinde hareketin gerçekleşmesidir.

John Lyons, *Semantics: 1* adlı eserinde yönel karşıtlıklar ile ilgili şunları söylemektedir:

“Dillerin hem dil bilgisel hem de sözcüksel yapısında yaygındır; dil bilgisel kategorilerin zaman, yön ve durum, şahıs ve işaret zamirlerindeki analizinin merkezinde yer alır ve belirli sözcüklerin ve ifadelerin kullanımında metaforik olarak düşünebileceğimiz çoğu şeyin temelidir. Dahası, sadece yönel karşıtlık değil, genel olarak karşıtlık anlayışımızın kendi yönelimimiz ve dış dünyadaki diğer nesnelere konumu veya hareketi ile ilgili olarak uygulamayı öğrendiğimiz farklılıkların bir tür analogik uzantısına dayanması iyi olabilir.” (1977: 282)

Buna göre Kazak atasözlerinde yer alan yönel karşıtlıklar aşağıdaki gibidir:

anaw: minaw “**öte: beri**”

Jayşılıqta anaw da at, minaw da at, ulı dübirde keledi şın jüyrık at. (BS/1: 409) “Huzur zamanında **öte** de at, **beri** de at, vatan savaşında gelir gerçek koşucu at.”

aldı: art “**ön: arka**”

Adasqanniñ aldı jön, artı soqpaq. (BS/1: 303) “Yolunu kaybedenin **önü** düzlük, **arkası** patika.”

alğaş : keyin “**önce: sonra**”

Alğaş öz ayıbıñdı bil, keyin başqağa küil. (BS/1: 149) “**Önce** kendi kusurunu bil, **sonra** başkasına gül.”

burın: keyin “**önce: sonra**”

Burıñı xanniñ biligi jürmes, keyingi xanniñ aqlı jürmes. (BS/2: 99) “**Önceki** hanın hakimiyeti ömür sürmez, **sonraki** hanın öğüdü ömür sürmez.”

eskerüw: umıtuw “**hatırlamak: unutmak**”

Ötkenderin eskergen, öskendiktiñ belgisi; ötkenderin umıtqan, öskendiktiñ belgisi. (Keykin, 2002: 172) “Geçmiş **hatırlamak**, büyümenin işareti; geçmiş **unutmak**, yok olmanın işareti.”

ilgeri: kerı “ileri: geri”

İlgeri basqan jastı kerı ketken kəri toqtatadı. (BS/1: 109) “İleri giden genci geri giden ihtiyar durdurur.”

iş: sırt “iç: dış”

Adam alası işinde, mal alası sırtında. (BS/1: 62) “İnsanın alası içinde, hayvanın alası dışında.”

jaqın: alıs “yakın: uzak”

Alısta jürse, kisinesken aǵayın, jaqında jürse, tistesken aǵayın. (BS/1: 111) “Uzakta yürüse kişneyen akraba, yakında yürüse dişleyen akraba.”

jer: aspan “yeryüzü: gökyüzü”

Aspandaǵı bultqa qarama, jerdegi jurtqa qara. (BS/1: 23) “Gökyüzündeki buluta bakma, yeryüzündeki yurda bak.”

kelüw: ketüw “gelmek: gitmek”

Altaw araz bolsa, awızdaǵı ketedi, törtew tatuw bolsa, töbedegi keledi. (BS/1: 111) “Altısı küs olsa bereket gider, dördü birlik olsa mutluluk gelir.”

kirüw: şıǵuw “girmek: çıkmak”

Dert batpandap kiredi, mısqaldap şıǵadı. (BS/2: 118) “Hastalık çok ağır girer, azar azar çıkar.”

köbeyüw: azw “çoğalmak: eksilmek”

Adamǵa tilene berüw—uyat: Tapqan nanı köbeygenimen, abıroyı azadı. Köp tilenüw-jumis emes kädeli, nan köbeyer, biraq azar bedeli. (BS/2: 17) “İnsanın dilenmesi ayıptır: Bulduǵu ekmeǵi çoǵalsa da saygınlıǵı azalır. Çok dilenmek doğru iş deǵil, ekmek çoǵalır, ancak azalır itibarı.”

oñ: sol “sağ: sol”

Oñ qolıñ qılış köterse, sol qolıñmen bas. (BS/1: 104) “Sağ elin kılıç kaldırsa sol elinle bastır.”

tömendew: köterilüw “alçalmak: yükselmek”

Köterilseñ, qur saltanat qurmaǵın, tömendeseñ, tekke qarap turmaǵın. (BS/2: 205) “Yükselsen boşuna sevinme, alçalırsan boşuna hareketsiz kalma.”

tüsüw: şıǵuw “inmek: çıkmak”

Qız jerden şıqqan joq, ul kökten tüsken joq. (BS/1: 100) “Kız yerden çıkmamış, oǵul gökten inmemiş.”

4. Sonuç

Dildeki sözcük sisteminin doğasını tanımak için sözcük sistemini ve onun alt birimlerini bütün şekilde tanımak gerekir. Bu bakımdan dildeki karşıt anlamlı kelimelerin öğrenilmesi ve kullanım yerlerinin incelenmesi dilin tanınması için önemlidir. Geçmişten günümüze çeşitli bilim dallarında ele alınan karşıtlıklar bu çalışmada Kazak atasözleri temelinde anlam bilimsel olarak ele alındı. Karşıtlıklar farklı bilim dallarınca sınıflandırma eğilimi içerisindedir. Çalışma sırasında daha eskiden yapılan dilbilim çalışmaları incelenip J. Lyons’un tasnifi esas alındı.

Karşıtlıkların daha iyi anlaşılması için dilin en temel hazinesini içinde barındıran atasözleri üzerinde anlam bilimsel bir inceleme yapıldı. J. Lyons tarafından dört grup olarak tasnif edilen karşıtlar *derecelendirilebilen, bütünüleyici, ilişkisel* ve *yönsel* olarak incelendi.

Derecelendirilebilen karşıtlıklarda “X, Y den daha ...dır” veya “X, Y kadar ...dır” önermeleriyle atasözleri incelenip bu grup altında Kazak atasözlerinde toplam 24 karşıtlık tespit edildi.

Bütünüleyici karşıtlıklarda “... ya X ya da Y’dir” önermesiyle Kazak atasözleri ele alındı. Bu önermeyle Kazak atasözlerinde 18 karşıtlık tespit edildi.

İlişkisel karşıtlıklar başlığı altında “X, Y’nin...dır” veya “Y, X’in ...dır” önermesiyle Kazak atasözleri incelendi. Bu grupta Kazak atasözlerinde 15 karşıtlık tespit edildi.

Son olarak yönsel karşıtlıklar başlığı altında karşıtlık bildiren kelimelerin anlamsal açıdan ortak yönü, belirli bir noktaya göre zıt yönlerden birine hareketi gerçekleşmesiyle oluşan Kazak atasözleri incelendi. Bu grup altında Kazak atasözlerinde 15 karşıtlık anlam bilimsel olarak tespit edildi.

Karşıtlıklar	Toplam	Oran
Derecelendirilebilen	24	%33,33
Bütünüleyici	18	%24,99
İlişkisel	15	%20,84
Yönsel	15	%20,84

Kazak atasözlerinde karşıtlıkların anlam bilimsel açıdan incelendiği bu çalışmada toplam 72 karşıtlık anlam bilimsel olarak incelendi. Tablodan da anlaşılacağı üzere Kazak atasözlerinde %33,33 oranında derecelendirilebilen karşıtlıkların kullanıldığı, ardından ise %24,99 oranıyla bütünüleyici karşıtlıkların takip ettiği görülebilmektedir.

Bu çalışma ile Kazak Türkçesinin temel bileşenlerini tanıtmak, anlam bilimsel olarak dilin temelini oluşturan atasözlerinin kavranmasına yardımcı olmak amaçlandı. Konu olarak çok çeşitliliğe sahip, karşıtlıkların kullanımı açısından ise çok zengin olan Kazak atasözlerinde, karşıtlıkların anlam bilimsel olarak incelenmesi, gruplandırılarak izah edilmesi Kazak Türkçesinin daha kolay anlaşılması ve öğrenilmesini sağlayacaktır.

Eser kısaltmaları:

BS/1: Qasqabasov, S. A. (Red.). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 65. Foliant Baspası, 2010.

BS/2: Qasqabasov, S. A. (Red.). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 66. Foliant Baspası, 2010.

BS/3: Qasqabasov, S. A. (Red.). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi (Qıtay Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi)*. Tom 67. Foliant Baspası, 2011.

BS/4: Qasqabasov, S. A. (Red.). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 68. Foliant Baspası, 2011.

BS/5: Qasqabasov, S. A. (Red.) (2011/3). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 69. Astana: Foliant Baspası.

Kaynakça

- Acar, S. (2015). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Ataerkillik. *II. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu 20-22 Mayıs 2015*, C. 1, Almatı, 324-328.
- Axmetov, Z. ve Berdibayev, R. (1996). *Maqal-Mätelder*. Almatı: Ğılım Baspası.
- Akçalı, B. (2013). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Atasözlerindeki İyi, Kötü Kavramlarının Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), s. 403-428.
- Alpısbayeva, Q. - Älibekov, T. ve Qosan, S. (2010). *Tarihiy Jildar: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Astana: Foliant Baspası.
- Aqmuqanova, B. (1950). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı.
- Aqqozin, A. (1990). *Qazaq Maqal-Mätelderi*. Almatı: Qazaqstan Baspası.
- Atmaca, E. (2013). Kazak Türkçesinde Makal- Meteller ve Dil Organ Adıyla Kurulmuş Makallar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(1), s. 20-48.
- Äkimova, T., Oralbek, A., Orıñaliy, Q. (2011). *Qazaq Maqal-Mätelderi (Qıtay Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi)*. Astana: Foliant Baspası.
- Başarkanoğlu, L. (2014). Türk Atasözlerinde Gönül Kavrayışı. *Akademik Kaynak*, 2(3), 25-36.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Australia: Blackwell Publishing.
- Divayev, Ä. (1927). *Qazaq Maqaldarı*. Taşkent.
- Emeç, G. (2021). Kazak Türklerinin Atasözlerinde Stereotipler. *Doğan Kaya Armağanı 70.Yaş Hatırası*. (Yılmaz, S. S., Çelikten, H., Çelikten, E.D. Ed.). Sivas: Vilayet Kitabevi, 649-665.
- Gürsu, U. (2017). *Kazak Atasözleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hakim, M. (1980). Kazak Atasözleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (9), s. 237-242.
- Isqaqov, M. (1914). *Qazaq maqal-mätelderi*. Kazan.
- Jamıqayeva, Ş. (Red.) (2011). *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi*. Tom 11 Almatı: JŞŞ RPBK “Däwir” Baspası.
- Karataş, T. (2007). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kâşgarlı Mahmûd (2005). *Divânü Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kabcı Yayınları.
- Keneşuli, D. (2008). *Şiñjan qazaqtarınıñ maqal-mätelderi*. Almatı: Atamura Baspası.
- Keykin, J. (2002). *Qazaqtıñ 7777 Maqalı men Mäteli*. Almatı: Ölke Baspası.
- Keykin, J. (2012). *Qazaq maqal-mätelderiñ altın kitabı*. Almatı: Aruwna Baspası.
- Küderinova, Q. (Red.) (2011). *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi*. Tom 12, Almatı: JŞŞ RPBK “Däwir” Baspası.
- Qasqabasov, S. A. (Red.) (2010/1). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 65. Astana: Foliant Baspası.

- Qasqabasov, S. A. (Red.) (2010/2). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 66. Astana: Foliant Baspası.
- Qasqabasov, S. A. (Red.) (2011/1). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi (Qıtay Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi)*. Tom 67. Astana: Foliant Baspası.
- Qasqabasov, S. A. (Red.) (2011/2). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 68. Astana: Foliant Baspası.
- Qasqabasov, S. A. (Red.) (2011/3). *Babalar Sözi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Tom 69. Astana: Foliant Baspası.
- Lehrer, A., Lehrer, K. (1982). "Antonymy", *Linguistics and Philosophy*, (5), pp. 483–501. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF00355584>
- Lyons, J. (1963). *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lyons, J. (1977). *Semantics: I*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mert, O. (2007). Kazak Türkçesi'nde Hayvan Adlarıyla Kurulan Atasözleri. *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar Arası Sempozyumu 21-23 Mayıs 2007 Bildiriler*, (Ed. Şimşir, S., Aydoğan, B.) Almatı, s. 297-312.
- Murphy, M. L., Paradis, C., Willners, C. (2009). "Introduction: Lexical Contrast in Discourse". *Journal of Pragmatics*. 41(11). p. 2137-2139.
- Nısanalin, A. (2004). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: QAZaqparat Baspası.
- Nurğaziyn, A. (1996). *Maqal-Mätel: Mänği Mura*. Şımkent.
- Ogden, C. K., Richards, A. I. (1923). *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. New York: A Harvest Book. Harcourt, Brace & World, Inc.
- Ondasınov, N. (1998). *Şığıs Xalıqtarınıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Qazaqstan Baspası.
- Ospan, M. (2004). *Mirdiñ Oğı: Qazaqtıñ Tañdamalı Maqal-Mätelderi*. Almatı: Mektep Baspası.
- Palmer, F. R. (1976). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paradise, C. (2011). A Dynamic Construal Approach to Antonymy. *Proceedings of the 19th symposium for theoretical and applied linguistics* Greece: Aristotle University of Thessaloniki Monoxromia. p. 33-42.
- Petek, E., Adillov, M. (2017). Kazak Atasözleri ve Deyimleri ile ilgili Edebiyat Ürünlerinde Ortaklaşan Oğuzca Unsurlar. *Materialı II Gumanitarnıñ Velikaya Step*, C. 1, Astana, s. 672-680.
- Piraliyev, S., Severjan Ş. (2004). *Qazaq Maqal-Mätelderi*. Türkistan: Turan Baspası.
- Rsayev, T. (2007). *Söz Mäyegi: Qazaq Maqal-Mätelderi*. Almatı: Qazaq entsiklopediyası.
- Saadet, P. (1983). Kazak Folklorunda Atasözleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 22, s. 235-142.
- Sadırbayulı, S. (2012). *Qazaq Xalqınıñ Maqaldarı men Mätelderi*. Almatı: Qazaq Universiteti Baspası.
- Sattarov, Q. (2011). *Ortalıq Aziya Qazaqtarınıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Tañbalı Baspası.

- Sazak, Ş. (2021). Karşıtlık ve Dildeki Görünümü. *Türk Dili*, (829), s. 84-91.
- Smaylova, A. T. (2002). *Qazaqtıñ Maqal-Mätelderi*. Almatı: Köşpendiler Baspası.
- Şahin, H. (1999). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Atasözleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (7), s. 60-68.
- Şarıpxanulı, M. (2011). *Qazaqtıñ maqal-mätelderi*. Astana: Master Po- JŞS Baspası.
- Turmanjanov, Ö. (1935). *Qazaqtıñ Maqaldarı men Mätelderi*. Almatı: Qazaqtıñ Memlekettik Kórkem Ádebiyet Baspası.
- Uçar, İ., Doğruer, N. (2016). Kazak Türkçesinde Aile Bireyleri ile İlgili Atasözleri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), s. 94-107.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, G. (2015). Kazan-Tatar Türklerinde Düğün ile ilgili Atasözleri. *Siberian Studies (SAD)*, 7(3), s. 1-11.
- Yılmaz, G. (2020). Tatar Atasözlerinde Giyim Kuşam Kültürü Unsurlarından Hareketle Verilen Mesajlar. *Atasözleri ve Deyimler Üzerine İncelemeler (Ed. Akkuş, M.)*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 251-274.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Üniversitesi Etik Kurulu'nun tarih sayı ve karar..... ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.